

УДК 796:355.233.22+355.237

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО ФІЗИЧНОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Євген АНОХІН

Академія сухопутних військ ім. гетьмана Петра Сагайдачного

Анотація. У статті обґрунтовано засоби, методи та умови фізичного виховання, що забезпечують формування позитивного ставлення курсантів військових навчальних закладів до фізичного вдосконалення.

Ключові слова: когнітивний компонент, емоційний компонент, руховий компонент, фізкультурно-спортивна діяльність, курсанти.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі реформування Збройних Сил України підвищення й підтримання на необхідному рівні фізичної підготовленості офіцерів є однією з найважливіших завдань.

Обумовлено це тим, що останніми роками має місце стійка тенденція зниження інтересу до фізичної культури з боку осіб, що є потенційними кандидатами до вступу до військових навчальних закладів (ВНЗ). Фізична підготовленість і функціональний стан організму більшості з них оцінюється лише на задовільно. Досягти прийнятими в цей час у Збройних силах психолого-педагогічними методами ефективності процесу фізичного вдосконалення майбутніх офіцерів, яка дозволила б забезпечити належний рівень їхньої фізичної підготовленості і формування в них стійкої мотивації до підтримання досягнутого рівня фізичного розвитку впродовж усієї професійної кар'єри, як засвідчує практика, не вдається.

Дослідження виконано відповідно науково-дослідної роботи «Фізична підготовка як основний засіб удосконалення бойової та морально-психологічної готовності військовослужбовців Збройних сил України» (шифр: «Фізпідготовка»).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Більшість курсантів ВНЗ упродовж навчання не проявляють необхідної активності з власного фізичного вдосконалення, а фізична підготовленість випускників ВНЗ знаходиться на рівні, що не відповідає вимогам навчально-бойової й особливо бойової діяльності військових спеціалістів. А головне – у них не сформовано потребу в постійному фізичному вдосконаленні на користь забезпечення належного рівня свого професіоналізму. Унаслідок цього відразу після випуску з ВНЗ офіцери-випускники знижують свою фізичну активність і вже через 2-3 місяці їхні фізична підготовленість і функціональні можливості організму оцінюються на оцінку «незадовільно» в середньому в 10 % лейтенантів-випускників і на оцінку «задовільно» – у 40 %. Це, безумовно, відображується на результатах виконання своїх військово-професійних завдань [3] і дає підстави говорити про низьку ефективність функціонування системи фізичного вдосконалення ВНЗ, наполегливо вимагає пошуку нових засобів, форм і методів, здатних під час навчання підвищити фізичний стан курсантів до рівня, що вимагається, а також сформувати стійкий інтерес до фізичного вдосконалення – основного чинника їхньої якісної життєздатності.

Аналіз науково-методичної літератури й узагальнення практичної роботи науково-педагогічних працівників кафедр фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту ВНЗ з проблем, пов'язаних з удосконаленням фізкультурної (неспеціальної) освіти курсантів, свідчить про малочисельність і суперечливість педагогічних засобів і технологій, спрямованих на вивчення умов формування мотиваційно-ціннісного ставлення курсантів до самостійних занять фізичними вправами з врахуванням особливостей прояву властивостей особистості та їх фізичної підготовленості. Таким чином, актуальність проведення дослідження виправдана необхідністю пошуку нових форм (ефективніших) організації, змісту й засобів формування мотиваційно-ціннісного ставлення курсантів до занять фізичними вправами [3].

Багато спеціалістів з фізичної підготовки вважає, що формування мотиваційно-ціннісного ставлення курсантів до самостійних занять фізичними вправами можливе за таких умов: 1) формування у курсантів практичних умінь планування й використання самостійних занять фізичними вправами в процесі організації колового тренування з врахуванням прояву

властивостей особистості та фізичної підготовленості; 2) надання курсантам свободи вибору різноманітних форм самостійних занять фізичними вправами; 3) регламентації самостійної роботи курсантів за умов інструктивно-консультаційної взаємодії з викладачем кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту [2, 3, 4]. Усе це в комплексі дозволяє ефективно формувати в тих, хто навчається, мотиви збереження здоров'я, досягнення високої працездатності, фізичного вдосконалення, розвитку необхідних професійно-важливих якостей. У підсумку це дає можливість зберегти і підвищити темпи приросту фізичної підготовленості курсантів.

Теоретичний аналіз науково-методичної літератури з проблеми дозволили нам визначити три компоненти мотиваційно-ціннісного ставлення курсантів до фізичної культури: руховий, мотиваційно-вольовий, когнітивний [1].

Критеріями сформованості рухового компонента є демонстрація курсантом рівня розвитку фізичних якостей; емоційно-вольового – задоволеність курсантів проведенням форм фізичної підготовки і спортом у ВНЗ; когнітивного – прояв активності мислення та інтересу до регулярних занять фізичною підготовкою і спортом. Оцінювання рівнів розвитку компонентів здійснювалося за тестами, які добиралися таким чином, щоби вони відображували конкретні властивості особистості й відповідали усім вимогам теорії тестів [1].

Мета дослідження – перевірити можливості формування в курсантів мотиваційно-ціннісного ставлення до фізичного вдосконалення в рамках процесу фізичного виховання курсантів ВНЗ, організованого відповідно до Настанови з фізичної підготовки у Збройних силах України, завдяки застосуванню різноманітних організаційних заходів і педагогічних прийомів, спрямованих на формування інтересів і потреб курсантів у сфері фізичної культури як компонента їхнього образу життя.

Методи дослідження. Під час дослідження були застосовані методи педагогічного спостереження, анкетування й математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Експеримент проводився на базі Академії сухопутних військ Збройних сил України. Для проведення експеримента були сформовані контрольна (17 осіб) та експериментальна групи (22 осіб), приблизно однакові за рівнем фізичної підготовленості.

Педагогічний експеримент за часом тривав один навчальний рік і поділявся на декілька етапів.

На першому етапі вивчались інтереси й потреби курсантів у заняттях фізичними правами й різноманітними видами спорту, притягнення до інших видів діяльності в галузі фізичної культури, вплив на їх структуру різноманітних чинників. Були сформульовані і згруповані завдання участі у фізкультурно-спортивній діяльності, з'ясувалися ступінь задоволеності організаційною роботою з фізичного виховання у ВНЗ і причини, що впливають на її рівень.

Характерна особливість другого етапу – прояв у курсантів фізкультурно-спортивних здібностей, розвиток яких надає фізкультурній діяльності особистісно значущий сенс. Позитивні емоційні переживання при цьому пов'язані з усвідомленням власних успіхів і досягнень, задоволенням від самого процесу діяльності.

Суттєве на цьому етапі – наявність змістовної інформації, спрямованої на усвідомлення курсантами міри корисності й результативності власної діяльності. Вона може виражатись як об'єктивними, пов'язаними з фізичною підготовленістю, рівнем і якістю спеціальних і професійних знань, навичок і вмінь тих, хто навчається, так і суб'єктивними – інтересом, емоційністю, розумінням курсантами відповідності своїх дій соціальним нормам і вимогам, задоволенням ступенем власного збагачення й фізичного розвитку.

На цьому етапі визначалася система педагогічних впливів на мотиваційно-ціннісну сферу курсантів для визначення найбільш значущих і ефективних важелів, що дозволяють активувати фізкультурно-спортивну діяльність під час усього періоду навчання і сформулювати стійку потребу в ній.

Якісна своєрідність третього етапу полягала в пізнанні курсантами суспільної і професійної значущості фізичного самовдосконалення, коли особистісний суб'єктивний сенс виначається адекватністю до суспільного і професійного сенсу. На заняттях із фізичного вихо-

вання, спеціальної фізичної підготовки і спорту вони були активні, виявляли ініціативу, ставили перед собою підвищені завдання і досягали їх.

Цьому сприяли обсяг знань, що збільшився, якість рухових навичок і вмій. Завдання, що ускладнювалися, вимагали від курсантів ще більшої активності, ініціативи, творчого підходу і відповідального ставлення до справи.

Отримані на третьому етапі дані аналізувалися, визначалися характер змін у ставленні курсантів до фізичного виховання і відповідність гіпотетичних припущень нашої роботи отриманим результатам.

За результатами дослідження, ми визначили такі рівні ставлення курсантів до фізкультурно-спортивної діяльності: пасивно-негативний; індиферентно-нестійкий; позитивно-стійкий.

Курсанти з пасивно-негативним рівнем становили 25,6 % від тих, хто брав участь в експерименті. В мотиваційній сфері курсантів цієї групи домінує негативна або індиферентна настанова щодо занять фізичними вправами. Для них характерним є прояв знань із питань фізичного вдосконалення на ознайомчому рівні, відсутність потреби в пізнавальній активності. Курсанти не усвідомлюють важливості й необхідності фізичного виховання для становлення особистості майбутнього офіцера Збройних сил у процесі його професійної підготовки. На заняттях із фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту вони пасивні.

Курсанти з індиферентно-нестійким рівнем становлять 48,8 % від загальної чисельності курсантів, які взяли участь в експерименті. Для курсантів цієї групи характерним є обмеженість і безсистемність знань, наявність елементарних практичних умінь і навичок. Курсанти проявляють епізодичну активність на заняттях з фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту й лише іноді беруть участь у деяких видах фізкультурно-спортивної діяльності позанавчальний час. Основною метою фізкультурно-спортивної діяльності курсантів цієї групи є зміцнення здоров'я й фізичний розвиток.

До числа курсантів із позитивно-стійким рівнем ставлення до фізкультурно-спортивної діяльності належать 25,6 % осіб, які взяли участь в експерименті. Курсанти цієї групи володіють такими знаннями, переконаннями, практичними уміннями й навичками, які дозволяють курсантам грамотно та з інтересом займатися різноманітною фізкультурно-спортивною діяльністю під контролем із консультативною допомогою викладачів кафедри фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту ВНЗ або самостійно. Для таких курсантів фізкультурно-спортивна діяльність є визнаною цінністю, яка, як стверджує Б.І. Додонов, є визначальним мотивом тієї чи іншої діяльності [2]. Вони мають позитивно усвідомлене ставлення до фізичного виховання, пов'язане з фізичним вдосконаленням і майбутньою професійною діяльністю. Пізнавальна активність проявляється як у сфері спортивних видовищ, так і в пошуку, вивченні й засвоєнні науково-популярної літератури відповідної тематики.

Виявлені рівні мотиваційно-ціннісного ставлення курсантів до фізичного виховання визначили форми, методи й засоби педагогічного впливу, які за розробленою методикою використовувались в основному педагогічному експерименті. Це регулярне застосування ігрового і змагального методів, нових видів фізичних вправ і спортивних змагань; виконання різноманітних завдань і самостійних творчих робіт; проведення методичних, теоретичних занять для підвищення рівня знань курсантів у галузі власного здоров'я і роз'яснення можливостей його поліпшення засобами фізичного виховання; організація бесід і науково-методичних конференцій із проблем фізичного виховання.

На підставі результатів попереднього експерименту основними напрямками педагогічної діяльності в експериментальній групі були: цілеспрямована робота з активного залучення курсантів до фізкультурно-спортивної діяльності; стимулювання рефлексивних процесів, що забезпечують усвідомлення курсантами особистої значущості володіння знаннями й уміннями щодо власного здоров'я, стимулюють цільову настанову на оволодіння цими уміннями; формування активної позиції курсантів прийомом регуляції психічних станів; диференціація практичних завдань залежно від рівня підготовки, функціонального стану й розвитку рухових якостей курсантів; фіксація результатів та їх зміни в кожного курсанта.

Результати експериментальної роботи свідчать, що реалізація комплексу педагогічних умов створює умови для формування в курсантів мотиваційно-ціннісного ставлення до фізи-

чного виховання. Унаслідок спрямованого педагогічного впливу відбулися суттєві зміни в структурі мотиваційно-ціннісного ставлення в курсантів експериментальної групи ($P < 0,05$). Так, у формуванні когнітивного компонента на пасивно-негативному рівні відбулося зменшення на 22,8 %. У зв'язку з цим, на індивідуально-нестійкому відбулося збільшення на 13,6 % і позитивно-стійкому – на 9,2 %. Аналогічна тенденція спостерігається у формуванні емоційно-вольового компонента: пасивно-негативний рівень – зменшення на 40,9 %; індивідуально-нестійкий – збільшення на 13,6 % і позитивно-стійкий – на 31,8 %. Динаміка рухового компонента: пасивно-негативний – зменшення на 27,2 %; індивідуально-нестійкий – збільшення на 13,6 % і позитивно-стійкий – на 18,2 %. У контрольній групі суттєві зміни відбулися тільки у формуванні емоційного компонента ($P > 0,05$).

Висновки.

1. Успішність формування стійкого мотиваційно-ціннісного ставлення курсантів до фізичного вдосконалення забезпечується переважним використанням когнітивного, емоційного і рухового підходів у навчальному процесі, що реалізуються при використанні відповідних засобів і методів фізичного виховання і критеріїв, що свідчать про їх ефективність.

2. В експериментальній групі відбулось достовірно значимі зміни в ієрархії мотиваційно-ціннісних ставлень до систематичних занять фізичною підготовкою. Кількість курсантів, що займались на пасивно-негативному рівні, знизилось на 27,7 % ($P < 0,05$). У контрольній групі кількість курсантів, що займались на пасивно-негативному рівні знизилась на 5,9 % ($P > 0,05$), а на позитивно-стійкому – збільшилось на 5,9 % ($P > 0,05$).

Список літератури

1. Буздов А. Ю. Технология формирования физической культуры личности курсантов военного вуза (на примере рукопашного боя) : авторф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 „Теория и методика физического воспитания, спортивной тренировки, оздоровительной и адаптивной физической культуры” : / А. Ю. Буздов. – Майкоп, 2009. – 25 с.

2. Додонов Б. И. Эмоции как ценность / Додонов Б. И. – М. : Политиздат, 1978. – 272 с.

3. Романчук С. В. Формування мотивації до занять фізичною підготовкою і спортом курсантів технічних військових навчальних закладів : дис. ... канд. наук фізичного виховання і спорту : 24.00.02 / Романчук Сергій Вікторович. – Житомир, 2006. – 161 с.

4. Физическая подготовка и боеготовность военнослужащих : сб. науч. работ. – СПб. : ВИФК, 1997. – С. 55-58.

ФОРМИРОВАНИЕ ЦЕННОСТНОГО ОТНОШЕНИЯ КУРСАНТОВ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ К ФИЗИЧЕСКОМУ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ

Евгений АНОХИН

Академия сухопутных войск имени Петра Сагайдачного

Аннотация. В статье обоснованы средства, методы и условия, физического воспитания, обеспечивающие формирование положительного отношения курсантов военных учебных заведений к физическому совершенствованию.

Ключевые слова: когнитивный компонент, эмоциональный компонент, двигательный компонент, физкультурно-спортивная деятельность, курсанты.

FORMING POSITIVE ATTITUDE OF MILITARY ACADEMY CADETS TO PHYSICAL PERFECTION

Evgen ANOKHIN

Petro Sahaidachnyi Land Forces Academy

Annotation. The article examines the means, methods and conditions of physical education, that ensure forming positive attitude of Military Academy cadets to physical perfection.

Key words: cognitive component, emotional component, motor component, physical training and sports activities, cadets.